

УДК 338.24

БАЗОВІ ПОКАЗНИКИ ОЦІНКИ СТАНУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Козьмук Наталія Ігорівна,
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»
e-mail: Kozmuk_natalia@ukr.net

Гупало Марія Володимирівна,
студентка
Київського національного університету архітектури і будівництва

Анотація. Розглянуто основні фактори, зовнішні і внутрішні чинники, як наявні (позитивні чи негативні) або потенційно можливі явища чи процеси, що здійснюють пряму чи опосередковану дію на фінансово-економічну безпеку регіонів за певних умов. А також загрози та інші складові, що формують середовище існування регіональної економіки. Крім того, у дослідженні окреслено важливість виявлення загроз та їх своєчасного усунення як пріоритетного напрямку економічних досліджень з метою забезпечення фінансово-економічної безпеки регіонів. Зазначено, що оскільки регіональний рівень є проміжною ланкою, яка зв'язує між собою державу і суб'єкти господарювання, то нехтування станом фінансово-економічної безпеки регіонів може призвести до появи загроз економічній безпеці держави і негативно відобразитись на її рівні, а також унеможливити проведення ефективної державної економічної політики. Таким чином, виявлено необхідність оцінки фінансово-економічної безпеки регіонів і визначення її впливу на економічну безпеку держави, у результаті чого це дасть можливість сформувати такий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки регіонів та обґрунтувати шляхи зміцнення з урахуванням особливостей кожного з них. Розкрито етапи оцінювання фінансово-економічної безпеки регіонів.

Визначено, що досягнення критеріальних вимог до будь-якого виду безпеки реалізується через систему індикаторів, види яких виділено в дослідженні з урахуванням регіонального рівня. З'ясовано поняття фінансово-економічної безпеки регіонів, проаналізовано її рівень, вплив на економічну безпеку держави, теоретично обґрунтовано необхідність формування механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки регіонів і пропозиції щодо її зміцнення.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, економічна політика держави, фінансово-економічна безпека регіону, зовнішні загрози, внутрішні загрози, регіональна політика, зниження економічної безпеки.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0; бібл.: 13.

BASELINE ASSESSMENTS OF THE FINANCIAL AND ECONOMIC SAFETY OF REGIONS OF UKRAINE

Kozmuk Natalia,
Ph. D. in Economics, Associate Professor,
Head of the Department of Management and Social and Humanitarian disciplines
of the Lviv Educational-Scientific Institute
of SHEI «Banking University»
e-mail: Kozmuk_natalia@ukr.net

Gupalo Maria,
student
of the Kyiv National University of Architecture and Construction

Abstract. The main factors, external and internal factors, as existing (positive or negative) or potentially possible phenomena or processes that have a direct or indirect effect on the financial and economic security of regions under certain conditions are considered in this paper. Also, threats and other components that shape the environment of the existence of a regional economy. In addition, the study outlines the importance of identifying threats and their timely elimination as a priority area of economic research in order to ensure the financial and economic security of the regions. The study notes that since the regional level is an intermediate link between the state and business entities, the neglect of the state of financial and economic security of the region can lead to threats to the country's economic

security and affect its level of security, as well as to make effective state economic policy impossible. Thus, the need to assess the financial and economic security of the regions and determine its impact on the country's economic security has been identified, which will enable to form such a mechanism for ensuring the financial and economic security of the regions and to justify ways of strengthening, taking into account the specifics of each of them. The stages of assessment of financial and economic security of regions are revealed. It is determined that achievement of criterial requirements for any type of security is realized through a system of indicators, the types of which are allocated in the study taking into account the regional level. The article clarifies the concept of financial and economic security of the regions, analyzes its level, influence on the economic security of the state, the necessity of forming a mechanism for providing financial and economic security of the regions and proposing its strengthening is substantiated theoretically.

Keywords: financial and economic security, economic policy of the state, financial and economic security of the region, external threats, internal threats, regional policy, reduction of economic security.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 13.

БАЗОВЫЕ ПОКАЗАТЕЛИ ОЦЕНКИ СОСТОЯНИЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ

Козьмук Наталья Игоревна,
кандидат экономических наук, доцент,
заведующая кафедрой менеджмента и социально-гуманитарных дисциплин
Львовского образовательного-научного института
ГВУЗ «Университет банковского дела»
e-mail: Kozmuk_natalia@ukr.net

Гупало Мария Владимировна,
студентка
Киевского национального университета архитектуры и строительства

Аннотация. Рассмотрены основные факторы, внешние и внутренние причины, как существующие (позитивные и негативные) или потенциально-возможные явления либо процессы, которые осуществляют прямое либо косвенное воздействие на финансово-экономическую безопасность регионов при определенных условиях. А также угрозы и другие составляющие, которые формируют среду функционирования региональной экономики. Кроме того, определена необходимость выявления угроз и их своевременного устранения как приоритетного направления экономических исследований с целью обеспечения финансово-экономической безопасности регионов. Определено, что поскольку региональный уровень является промежуточным звеном, которое связывает между собой государство и субъекты хозяйственной деятельности, то пренебрежение состоянием финансово-экономической безопасности регионов может привести к появлению угроз финансово-экономической безопасности государства. Кроме того, раскрыты этапы оценки финансово-экономической безопасности регионов. Определено, что достижение критериальных требований к любому виду безопасности реализуется через систему индикаторов, виды которых выделено в исследовании с учетом регионального уровня. Определено понятие финансово-экономической безопасности регионов, проанализированы ее уровень, влияние на экономическую безопасность государства, теоретически обосновано необходимость формирования механизма обеспечения финансово-экономической безопасности регионов и предложения по ее укреплению.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, экономическая политика государства, финансово-экономическая безопасность региона, внешние угрозы, внутренние угрозы, региональная политика, снижение экономической безопасности.

Формул: 0; рис.: 0; табл.: 0; библи.: 13.

Вступ. Регіон являє собою цілісну територію, що володіє певним набором ресурсів і специфічною ієрархічною структурою економіки, її основних підсистем, елементів і зв'язків між ними, використання її функціонування яких визначає позицію регіону серед регіонів країни. Однак сучасні деструктивні геополітичні та економічні зміни поглиблюють впливи широкого спектра дестабілізуючих чинників на регіони, що зумовлює важливість забезпечення фінансово-економічної безпеки регіонів. Оскільки регіональний рівень є проміжною ланкою, яка зв'язує між собою державу і суб'єкти господарювання, то нехтування

станом фінансово-економічної безпеки регіонів може призвести до появи загроз економічній безпеці держави та негативно відобразитись на її рівні, а також унеможливити проведення ефективної державної економічної політики. Таким чином, постає необхідність оцінювання фінансово-економічної безпеки регіонів і визначення її впливу на економічну безпеку держави, у результаті чого це дасть можливість сформулювати такий механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки регіонів та обґрунтувати шляхи зміцнення з урахуванням особливостей кожного з них. Тому забезпечення фінансово-економічної безпеки на регіональному

рівні повинно бути одним із пріоритетних напрямів зміцнення економічної безпеки держави.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Проблематика економічної безпеки держави висвітлена такими вченими, як: З. С. Варналій, Я. А. Жаліло, В. О. Рожков, Г. А. Пастернак-Таранушенко, І. Г. Мішина, В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. Поряд із тим, питанню фінансової та економічної безпеки регіону присвячені праці В. І. Криленка, В. К. Антошкіна, В. В. Третьяка, А. Ю. Юрченко, М. А. Коваленка, Л. В. Семкової, А. І. Сухорукова, Ю. М. Харазішвілі, О. І. Гапонюк, З. В. Герасимчук. Однак однією з найменш висвітлених аспектів у сфері економічної безпеки залишаються проблеми її забезпечення на регіональному рівні. Тому метою статті є саме поглиблення теоретичної бази і розширення практичних рекомендацій щодо подальшого дослідження факторів впливу на фінансово-економічну безпеку регіонів, виявлення прихованих загроз і факторів ризику, що забезпечить своєчасне реагування на них і унеможливить їхній негативний вплив на економічну ситуацію в регіоні, з'ясування поняття фінансово-економічної безпеки регіонів, аналіз її рівня, вплив на економічну безпеку держави.

Результати дослідження. Досліджуючи питання забезпечення фінансово-економічної безпеки регіону, чимала увага повинна приділятися впливові екзогенних та ендогенних загроз, які за своєю природою ускладнюють або унеможливають реалізацію державної регіональної політики, що, у свою чергу, призводить до виникнення суперечностей між суб'єктами та внутрішнім і зовнішнім середовищем, а також до зниження економічної безпеки держави загалом. Запорукою і першопричиною підвищення ефективності забезпечення економічної безпеки слугує передчасне з'ясування і прогнозування можливості виникнення явищ чи реалізації дій, що прямо чи опосередковано чинитимуть вплив на фінансово-економічну безпеку регіонів і виступатимуть як загроза і небезпеки. Наявність інформації про активізацію загроз дасть змогу тому чи іншому суб'єктові економічної безпеки держави вжити необхідних заходів щодо їх мінімізації чи нейтралізації.

Однак першопричиною виникнення будь-якої загрози є чинник, який провокує виникнення загрози. З огляду на це варто обґрунтувати суть і природу поняття «чинник», розглянути його взаємозв'язки з діалектично суміжними економічними категоріями. Чинник — наявні (позитивні чи негативні) або потенційно можливі явища чи процеси, що здійснюють пряму чи опосередковану дію на об'єкт дослідження за певних умов [1, с. 22].

Залежно від середовища виникнення розглядають зовнішні і внутрішні чинники.

1. Зовнішні чинники:

- на світовому рівні: кризові тенденції світової фінансової та економічної системи; зміна кон'юнктури світових цін і зовнішньої торгівлі; зміна процентних ставок на світовому ринку; посилення глобалізаційних процесів та конкуренції між державами у фінансовій сфері; агресивне завоювання потужними країнами світового фінансово-економічного простору; тінізація

світової економіки; безконтрольність зовнішніх фінансових операцій, пов'язаних з їхньою інтенсифікацією й мобільністю через широке застосування новітніх інформаційних технологій; недооцінка світовою спільнотою економічних перетворень в Україні;

- на загальнодержавному рівні: політична нестабільність у країні; недостатній обсяг міжнародних резервів; високий рівень внутрішнього й зовнішнього боргів; низька інвестиційна привабливість; недосконалість бюджетної системи, міжбюджетного регулювання; вплив інтелекту; високий рівень тіньової економіки; дефіцит державного бюджету; недосконале правове регулювання фінансово-кредитної сфери; неефективність податкової й валютної політики держави; високий рівень інфляції та тінізації економіки; великі процентні ставки за кредитами; високий рівень монополізму на фінансовому ринку, нестабільність фінансового і валютного ринків; недосконалість банківської системи, розходження її інтересів з інтересами реального сектору економіки; вплив капіталу; надмірний державний борг; надмірна залежність національної економіки від іноземного інвестування; неефективна протекціоністська політика.

2. Внутрішні чинники:

- економічні: низька ресурсна забезпеченість економічної сфери регіонів; недостатня податкоспроможність регіонів; низькі інвестиційна привабливість і активність регіонів; прорахунки в інвестиційній політиці; неправильний вибір фінансових пріоритетів регіонального розвитку; дефіцит місцевих бюджетів; значне податкове навантаження на суб'єктів господарювання; постійне недозавантаження виробничих потужностей; закриття деяких виробництв; нерозвиненість ринку фінансових послуг; недосконалість регіональної влади; недостатній інноваційний розвиток регіону; висока зношеність основних засобів; збільшення експорту сировини замість наукомісткої і високотехнологічної продукції;

- соціальні: зниження заробітної плати та інших соціальних виплат; недофінансування соціальної сфери; зростання безробіття; недостатні заощадження населення; зростання податків із доходів громадян; втрата інвестованих і депозитних коштів; збільшення процентних ставок за кредитами; непередбачені фінансові витрати; підвищення цін на матеріальні блага, тарифи, послуги; знецінення грошових заощаджень;

- екологічні: брак інвестицій в основний капітал на охорону навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів; недоотримання і нецільове витрачання екологічних зборів; недостатні видатки на капітальний ремонт основних засобів природоохоронного призначення; замала фінансова підтримка на охорону біологічного різноманіття;

- науково-технологічні, які пов'язані з руйнуванням виробничо-технічного потенціалу, і деіндустріалізація економіки, згорання НДДКР, розпад наукових колективів, перехід висококваліфікованих фахівців в інші галузі, використанням застарілих технологій і обладнання, що гальмує процеси їх модернізації та оновлення;

- інформаційні, котрі виникають унаслідок браку інформації про зовнішнє середовище, що не забезпечує зворотного зв'язку;
- матеріальні, які пов'язані зі знищенням обладнання та інших засобів виробництва;
- правові, що виникають через недосконалість правової бази, а тому змушують підприємства, що функціонують на території регіону, маневрувати між законами і підзаконними актами [2].

Ідентифікація виявлених чинників, що за окремих умов мають негативний вплив на фінансово-економічну безпеку регіону, та інтерпретація безпеки як можливості або здатності протистояти деструктивним впливам вимагають визначення дефініції «загрози».

У сучасній науковій літературі поняття «загроза» розглядається з різних точок зору. Так, одним з універсальних трактувань цього поняття є таке: «загроза – це сукупність умов і чинників, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам будь-якого суб'єкта, які виступають причиною збитків, розмір яких визначається ступенем зниження економічного потенціалу регіону протягом певного проміжку часу». Загрозою можна також вважати збіг обставин, що значно збільшують ризики життєдіяльності суб'єкта. Загрози виникають у результаті цілеспрямованих або неусвідомлених дій людей, органів влади, а також природних явищ [8].

З погляду на фінансово-економічну безпеку регіону «загрози» є ключовими і можуть розглядатися як чинники, що протистоять реалізації економічної стратегії та спонукають забезпечити її адаптивність до умов, що змінюються [3]. При цьому загрози фінансово-економічній безпеці є наслідком суперечностей, що розвиваються як усередині регіону, так і за його межами [8].

Більшість авторів [7, с. 64] розглядає загрози як найбільш конкретну і безпосередню форму небезпеки, тобто актуалізовану діючу небезпеку, яка характеризується конкретною формою прояву та способу дії, або сукупністю умов та чинників, які створюють небезпеку інтересам різних суб'єктів господарювання. Зокрема, Т. М. Гордієнко [4, с. 238] під загрозами регіональній економічній безпеці розуміє чинники, які роблять неможливим чи в значному ступені ускладнюють процес реалізації економічних інтересів території, чим створюють загрозу для життєзабезпечення соціально-економічної системи регіону. Відтак виявлення загроз та їх усунення є пріоритетними елементами фінансово-економічної безпеки регіону.

У свою чергу, О. А. Пугач під загрозами розуміє «фактори, що безпосередньо чи у перспективі унеможливають або ускладнюють реалізацію національних економічних інтересів, створюючи перешкоди на шляху нормального розвитку економіки і безпеки незалежному державному існуванню та добробуту народу» [5, с. 214]. Такої ж думки дотримується М. А. Коваленко: «Загрози економічній безпеці є сукупністю реальних та потенційно можливих явищ і дестабілізуючих чинників, які ускладнюють або унеможливають реалізацію національних інтересів в економічній сфері» [6, с. 119].

Доволі аргументованим є визначення В. Ярочкіна, який під загрозами фінансово-економічній безпеці визначає явні чи потенційні дії, що ускладнюють або унеможливають реалізацію економічних інтересів і створюють небезпеку для соціально-економічної та політичної системи, цінностей і життєзабезпечення [14].

Погоджуючись з думкою вітчизняних авторів [8], можна зазначити, що загрози є найбільш чіткою, обґрунтованою і безпосередньою формою небезпеки, тобто актуалізована діюча небезпека, яка характеризується конкретною формою прояву та способу дії, або сукупністю умов та чинників, які створюють небезпеку інтересам різних суб'єктів.

У цілому наявні теоретичні підходи до визначення поняття загрози економічній безпеці регіонів об'єднують у декілька напрямів:

- сукупність умов і чинників, що створюють небезпеку життєво важливим інтересам будь-якого суб'єкта і які виступають причиною збитків, розмір яких визначається ступенем зниження економічного потенціалу регіону протягом певного проміжку часу;
- загрози економічній безпеці є наслідком суперечностей, що розвиваються як усередині регіону, так і за його межами;
- загрозою можна вважати збіг обставин, що значно збільшують ризики життєдіяльності суб'єкта (регіону);
- загрози виникають у результаті цілеспрямованих або неусвідомлених дій людей, органів влади, а також природних явищ;
- загрози є ключовими у системі категорій економічної безпеки регіону і можуть розглядатися як чинники, що протистоять реалізації економічної стратегії та спонукають до забезпечення її адаптивності до умов, що змінюються [8].

Отже, під загрозами фінансово-економічній безпеці регіонів розуміють чинники, які унеможливають чи в значному ступені ускладнюють процес реалізації економічних інтересів території, чим створюють загрозу для життєзабезпечення соціально-економічної системи регіону. При цьому створення відповідної ефективної системи дасть змогу розробити дієвий механізм попередження та мінімізації дії загроз фінансово-економічній безпеці, що стримують розвиток регіону [8].

Своєчасна оцінка загроз фінансово-економічній безпеці регіону сприятиме дієвості організаційно-економічного механізму забезпечення фінансово-економічної безпеки регіону і, як наслідок, розвитку економіки регіону. У зв'язку з цим винятково важливим є правильне визначення і прогнозування пріоритетів загроз, що дає змогу оптимально розподілити наявні ресурси, сили і засоби під час забезпечення безпеки.

Слід відзначити нестабільність системи загроз в умовах ринкової економіки. Різні загрози фінансово-економічній безпеці регіону в різні періоди часу можуть бути більш або менш важливими.

На нашу думку, в умовах сьогодення основними загрозами для фінансово-економічної безпеки регіону можна визначити такі загрози фінансово-економічній безпеці регіонів.

1. Фінансові:
 - неефективна система оподаткування;
 - фіктивне заниження суб'єктами бази оподаткування;
 - нестабільність валютного курсу;
 - відсутність пріоритетності бюджетних витрат на інвестиційні заходи розвитку регіонів;
 - невірноважена тарифна політика;
 - відплив капіталу за кордон;
 - відсутність ефективної системи кредитування;
 - високий рівень бідності та велика диференціація в оплаті праці;
 - недовіра до фінансових інститутів.
2. Економічні:
 - падіння ділової активності, зниження обсягів виробництва і зростання кількості збиткових суб'єктів господарювання регіонів;
 - збільшення потреби в імпорті готової продукції;
 - неефективність державної та регіональних політик щодо стимулювання інноваційної діяльності;
 - зростання прихованого безробіття;
 - зниження рівня та якості життя населення;
 - послаблення зовнішньоекономічної позиції експортноорієнтованих регіонів, особливо промислових;
 - поглиблення структурних диспропорцій регіональних ринків праці.

Наявність значної кількості загроз потребує впровадження заходів щодо їх мінімізації. Так, однією з передумов протидії загрозам є поліпшення заходів організаційно-правового регулювання економічної безпеки, що передбачає виявлення і дослідження причин нестабільного економічного стану в регіоні та стадій його розвитку (оцінка рівня фінансово-економічної безпеки); розроблення плану економічних, фінансових та інших комплексних перетворень відповідно до положень стратегії національної економічної безпеки. Базовим етапом у цьому процесі є реалізація заходів, пов'язаних із визначенням рівня фінансово-економічної безпеки в регіоні [9]. Це багатогранний процес, який охоплює дослідження особливостей розвитку соціально-економічного потенціалу регіону. Пріоритетними є економічні та соціальні дослідження, оскільки вони відображають розвиток виробничого сектору економіки регіону й соціальної інфраструктури регіональної системи, яка забезпечує підтримку певних стандартів життєдіяльності населення — соціуму. При цьому безпосередньо оцінка фінансово-економічної безпеки регіону дає змогу визначити рівень економічного розвитку території.

Оцінювання фінансово-економічної безпеки здійснюється в чотири етапи.

1. Розробка системи індикаторів фінансово-економічної безпеки відповідно до внутрішньої структури. Кожен елемент структури характеризується показниками, які відображають специфіку розвитку регіональної системи. Безпосередній відбір показників, як зазначають Т. Агапова і В. Сенчагов, слід здійснювати з урахуванням таких моментів: доцільно розділити показники на дві групи (показники-критерії, орієнто-

вані на оцінку рівня економічної безпеки, та аналітично-інформаційні додаткові показники); необхідно включити показники, які важко розрахувати, а також індикатори, для яких порогове значення визначити неможливо; здійснювати розрахунок показників, ураховуючи не тільки взаємозв'язок між ними, але й їхній сукупний вплив на рівень економічної безпеки регіону [10, с. 46].

2. Розрахунок порогових значень фінансово-економічної безпеки на основі експертного методу оцінки не лише порогового значення, а «коридору», який визначає передкризову зону економічного розвитку регіону — перехід від стану економічної безпеки до стану економічної небезпеки, і — навпаки.

3. Аналіз фактичних значень індикатора фінансово-економічної безпеки і граничної величини, що дає змогу визначити рівень фінансово-економічної безпеки за одним з індикаторів, але не відображає загальний розвиток територіального утворення;

4. Визначення інтегральної (комплексної) бальної оцінки фінансово-економічної безпеки регіону, яка відображає рівень розвитку регіональної економіки за сукупністю індикаторів фінансово-економічної безпеки.

Досягнення критеріальних вимог до будь-якого виду безпеки реалізується через систему індикаторів. Визначення реальних значень індикаторів безпеки та їх порівняння з пороговими значеннями дасть змогу оцінити дійсний стан рівня безпеки, оскільки наближення індикаторів до їхньої гранично допустимої величини свідчить про акумуляцію загроз соціально-економічній стабільності суспільства, а перевищення граничних або порогових значень — про входження суспільства в зону нестабільності та соціальних конфліктів, тобто про реальний підрив економічної безпеки [11].

На регіональному рівні важливо виділити такі індикатори фінансово-економічної безпеки.

1. Індикатори фінансової безпеки:
 - прибуткова частина бюджету;
 - темпи зростання прибуткової частини бюджету;
 - відношення податків до валового регіонального продукту;
 - відношення трансфертів до ВРП;
 - частка оплати праці в регіональній доданій вартості;
 - відношення соціальних витрат до ВРП;
 - частка заощаджень у ВРП.
2. Індикатори економічної безпеки:
 - ВРП на душу населення;
 - обсяг інвестицій в основний капітал та обсяг іноземних інвестицій;
 - частка промисловості в загальному обсязі ВРП;
 - питома вага підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, у загальній кількості промислових підприємств,
 - частка приросту прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) у загальному обсязі капітальних інвестицій;
 - коефіцієнт експортної залежності;

- коефіцієнт імпортової залежності;
- питома вага заробітної плати у структурі доходів населення [12; 13].

Розрахунок комплексної оцінки фінансово-економічної безпеки дає змогу визначити кількісну характеристику фінансово-економічних явищ, які відбуваються, виявити стан економічної безпеки регіону (нормальна, передкризова, кризова ситуація), основні загрози фінансово-економічному розвитку регіону в розрізі системних характеристик безпеки.

Висновки. Отже, стан економічної безпеки характеризується нормальною ситуацією, якщо регіональна соціально-економічна система спроможна до стійкого розвитку та інтенсивного економічного зростання, забезпечення високого рівня та якості життя населення,

передбачення та протистояння зовнішнім і внутрішнім чинникам-загрозам.

Передкризова ситуація характеризується порушенням функціонування окремих її елементів, що є умовою дестабілізації розвитку території; сприяє погіршенню ситуації за відсутності заходів усунення причин негативних змін. Кризовій ситуації властивий стан економічної небезпеки, основними рисами якої є криза функціонування основних елементів системи (виробничого, фінансового, трудового потенціалу); створення стійких джерел кризи, для усунення яких необхідне впровадження комплексу заходів, орієнтованих на усунення чинників-загроз і нейтралізацію їхніх наслідків та на відновлення процесів життєдіяльності регіону.

Список використаної літератури

1. Мартинюк В. П. Фіскальна безпека держави: концептуальні засади та шляхи забезпечення : [монографія] / В. П. Мартинюк, О. В. Баранецька. — Тернопіль : Крок, 2015. — 206 с.
2. Юрків Н. Я. Регіональні чинники фінансової безпеки реального сектору економіки [Електронний ресурс] / Н. Я. Юрків. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2011_12_11.
3. Стеценко С. П. Теоретичні аспекти дослідження економічної безпеки регіону на основі соціально-економічного моніторингу [Електронний ресурс] / С. П. Стеценко. — Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2013/28.pdf.
4. Гордієнко Т. М. Проблеми визначення загроз економічній безпеці регіону / Т. М. Гордієнко, В. В. Третяк // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2011. — № 8 (162). — Ч. 1. — С. 236—242.
5. Пугач О. А. Класифікація та систематизація загроз економічній безпеці держави в системі національної безпеки / О. А. Пугач // Економіка і організація управління. — 2014. — № 1 (17). — С. 209—217.
6. Коваленко М. А. Управління економічною безпекою регіону: сутність та механізм реалізації : [монографія] / М. А. Коваленко, І. І. Нагорна, Б. В. Сіленков ; за заг. ред. М. А. Коваленка. — Київ : Олді-плюс, 2006. — 444 с.
7. Лысенко Ю. Г. Механизмы управления экономической безопасностью / Ю. Г. Лысенко, С. Г. Мищенко, Р. А. Руденский, А. А. Спиридонов]. — Донецк : ДонНУ, 2002. — 178 с.
8. Юрченко А. Ю. Развитие теории и практики определения угроз экономической безопасности региона в трансформационной экономике [Електронний ресурс] / А. Ю. Юрченко. — Режим доступу : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/4_ukr/38.pdf.
9. Агапова Т. Н. Методика и инструментарий для мониторинга экономической безопасности региона / Т. Н. Агапова // Вопросы статистики. — 2001. — № 2. — С. 44—48.
10. Чехович Г. Т. Визначення індикаторів економічної безпеки регіону [Електронний ресурс] / Г. Т. Чехович. — Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2457>.
11. Носирев О. О. Регіональна економічна безпека як фактор підвищення конкурентоспроможності економіки [Електронний ресурс] / О. О. Носирев. — Режим доступу : <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%8>.
12. Антошкін В. К. Показники й індикатори соціально-економічної безпеки регіонів [Електронний ресурс] / В. К. Антошкін. — Режим доступу : <http://journals.urau.ua/efs/article/view/60896/56701>.
13. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія / А. М. Гуменюк. — Київ: НІСД, 2014. — 466 с.
14. Ярочкин В. И. Теория безопасности / В. И. Ярочкин, Я. В. Бузанова. — Москва : Академический Проект: Фонд «Мир», 2005. — 176 с.

References

1. Martyniuk, V. P. (2015). *Fiskalna bezpeka derzhavy: kontseptualni zasady ta shliakhy zabezpechennia* [Fiscal security of the state: conceptual foundations and ways of securing]. Ternopil: Step [in Ukrainian].
2. Yurkiv, N. Ya. (2011). *Rehionalni chynnyky finansovoi bezpeky realnoho sektoru ekonomiky* [Regional factors of financial security of the real sector of economy]. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2011_12_11 [in Ukrainian].
3. Stetsenko, S. P. (2013). *Teoretychni aspekty doslidzhennia ekonomichnoi bezpeky rehionu na osnovi sotsialno-ekonomichnoho monitorynhu* [Theoretical aspects of the study of economic security of the region on the basis of socioeconomic monitoring]. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2013/28.pdf [in Ukrainian].
4. Gordienko, T. M., & Tretyak, V. V. (2011). *Problemy vyznachennia zahroz ekonomichnii bezpetsi rehionu* [Problems of determination of threats to the economic security of the region]. *Visnyk Shkhdnoukrainskoho*

- natsionalnoho unievrstetu imeni Volodymyra Dalia — Visnik of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*, 8 (1), 236—242 [in Ukrainian].
5. Pugach O. A. (2014). Classification and systematization of threats to the economic security of the state in the system of national security [Economics and organization management]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia — Economics and management organization*, 1 (17), 209—217 [in Ukrainian]
 6. Kovalenko, M. A. (Eds.), Nahorna, I. I., & Silenkov, B. V. (2006). *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu rehionu: sutnist ta mekhanizm realizatsii [Management of economic security of the region: the essence and mechanism of realization]*. Kiev: Oldi-plius [in Ukrainian].
 7. Lyisenko, Yu. G., Mischenko, S. G., Rudenskiy, R. A., & Spiridonov, A. A. (2002). *Mehanizmy i upravleniya ekonomicheskoy bezopasnostyu [Mechanisms of management of economic security]*. Donetsk: DonNU [in Russian].
 8. Yurchenko, A. Yu. *Rozvytok teorii i praktyky vyznachennia zahroz ekonomichnii bezpetsi rehionu v transformatsiinii ekonomitsi [Development of the theory and practice of identifying threats to the economic security of the region in a transformational economy]*. Retrieved from http://www.economyandsociety.in.ua/journal/4_ukr/38.pdf [in Ukrainian].
 9. Agapova, T. N. (2001). Metodika i instrumentariy dlya monitoringa ekonomicheskoy bezopasnosti regiona [Methodology and tools for monitoring the economic security of the region]. *Voprosy i statistiki — Questions of statistics*, 2, 44—48 [in Russian].
 10. Chekhovich, T. V. (2017). *Vyznachennia indyikatoriv ekonomichnoi bezpeky rehionu [Definition of indicators of economic security of the region]*. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?Op=1&z=2457> [in Ukrainian].
 11. Nossirev, O. O. (2016). *Rehionalna ekonomichna bezpeka yak faktor pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ekonomiky [Regional economic security as a factor of increasing the competitiveness of the economy]*. Retrieved from <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%8> [in Ukrainian].
 12. Antoshkin, V. K. (2014). *Pokaznyky y indykatory sotsialno-ekonomichnoi bezpeky rehioniv [Indicators and indicators of socio-economic security of the regions]*. Retrieved from <http://journals.uran.ua/efs/article/view/60896/56701> [in Ukrainian].
 13. Gumenyuk, A. M. (2014). *Bezpeka strukturno-instytutsionalnoi transformatsii ekonomiky rehionu: teoretychni osnovy ta prykladni aspekty [Safety of Structural-Institutional Transformation of the Region's Economy: Theoretical Foundations and Applied Aspects]*. Kyiv: NISS [in Ukrainian].
 14. Yarochkin, V. I., & Buzanova, Ya.V. (2005). *Teoriya bezopasnosti [Safety theory]*. Moscow: Akademicheskii Proekt: Fond «Mir» [in Russian].